

RESSENYES

Un esguard anglosaxó al món de les confraries reformades

DONNELLY, John Patrick, S.J., i MAHER, Michael W., S.J. *Confraternities & Catholic Reform in Italy, France & Spain*. Missouri (USA), Thomas Jefferson University Press, 1999, *Sixteenth century essays & studies*, v. 44, 254 pàgines

per Josep Alavedra i Bosch (Universitat Autònoma de Barcelona)

1. Nascudes a l'Edat Mitjana, les confraries, van tenir un gran desenvolupament al Renaixement i durant tota l'època moderna¹, dins d'una Europa principesca, que des de la reunió del dinovè concili ecumènic celebrat a la ciutat italiana de Trento (1545-1563) contemplava una codificació moderna de la doctrina catòlica, per fer front, entre d'altres, al desafiament protestant.

2. A través del reforçament d'antigues germandats i la creació de noves fundacions, les confraries estaven incardinades vers la societat del moment. Ajuntaven a nobles i clergues, i també als estaments més baixos, els quals trobaven en aquestes corporacions pràcticament l'únic lloc de convivència i associació existent durant la societat preindustrial. En efecte, la confraria unia voluntàriament a persones per establir unes noves relacions basades en la fraternitat i la caritat, tot creant xarxes de solidaritat i sociabilitat², segons diferents pautes. Aquest fet, i el gran desenvolupament de l'associació confraternal, preocupava als reformadors, abans i després del concili tridentí, ja que aquestes confraries operaven dins del mateix camp religiós, sense formar part de la seva estructura orgànica.

3. Malgrat l'impuls donat a les associacions confraternals des de la ciutat italiana, en diferents sessions del concili -en elles hi veurà un potencial per fer front al repte protestant i a la reforma interna-, aquestes s'aniran convertint, emperò, en unes confraries més devocionaries, ajustades a les directrius reformadores³, amb un esforç eclesiàstic per reconvertir-les en un mitjà

1. Així, a la primera meitat del segle XVIII, constatem l'existència de més de 25.000 confraries als territoris de la monarquia borbònica espanyola. Vegis, ARIAS DE SAAVEDRA, I., i LÓPEZ GUADALUPE, M.L. "Las cofradías y su dimensión social en la España del antiguo régimen", dins *Cuadernos de historia moderna*, n° 25, monogràfic VI, 2000, pàg. 202.

2. La sociabilitat portada per l'Església a través de la seva xarxa parroquial, sobretot després de Trento, estaria a cavall de l'època moderna i la contemporània, i almenys als territoris de la monarquia hispànica, la parròquia era el centre, per mitjà de confraries, obrieres i d'altres associacions eclesiàstiques, d'articulació de l'escassa societat civil. Vegis UCELAY DA CAL, Enric. "Els espais de sociabilitat: la parròquia, els *parroquians* i la qüestió de les clienteles", a *l'Avenç*, n° 171, 1993, pàg. 19.

d'enquadrament de la població dins d'una altra mena de religiositat molt més institucional, lluny de les pràctiques camperoles, més connectades amb el món de les supersticions i de la bruixeria.⁴ Amb tot, l'efecte de la Reforma Catòlica sobre les confraries no va ser tant homogeni ni integrador, haventhi, en molts casos, una acomodació i absorció, per part de l'Església, de les distintes realitats socials i culturals de la comunitat.

4. Aquesta heterogeneïtat confraternal, resultant de la presumpta incidència de les directrius tridentines sobre les velles associacions al voltant de les esglésies, és la que queda palesa en els dotze assaigs, editats per John Patrick Donnelly i Michael W. Maher, i, que sota l'encapçalament de *Confraternities & Catholic Reform in Italy, France & Spain*⁵ (d'ara en endavant *Confraternities*), ens vol suggerir l'efecte minso que va tenir la Reforma Catòlica sobre aquestes corporacions, tot i fent atenció a les condicions locals de les diferents confraries estudiades en el volum en qüestió.

5. Abastant el període més intens de l'acció de la Contrareforma, principis del siscent fins a mitjans del segle XVII, els diferents estudis es focalitzen a Itàlia, França i Espanya, i, ens permeten contemplar els distints esforços i tensions de les respectives jerarquies eclesiàstiques locals per tal d'assolir o rebutjar l'uniformització endegada pels reformadors catòlics, i, a la vegada, com aquest esforç afecta a les confraries dels països estudiats.

6. Així, l'assaig de Christopher F. Black, "*Confraternities and the Parish in the Context of Italian Catholic Reform*" (pp. 1-26), inicia el volum, i, ens situa a l'Itàlia del sis-cents per mostrar-nos les tensions existents a distintes parròquies (Verona, Bologna) entre jerarquia eclesiàstica i elits laiques, responsables de confraries, per tal de fer front a l'administració dels diferents fons econòmics i la consegüent influència en la comunitat, la qual cosa posaria en dubte la consistència de la "nova confraternitat reformada" com a agent religiós de control social. Per contra, la gradual pèrdua d'independència d'una confraria laica de joves a Florència, serveix a Konrad Eisenbichler per constatar, a "*Italian Youth Confraternities in an Age of Reform*" (pp.27-44), l'efecte de les directrius reformadores, que converteixen l'esmentada confraria en una revitalitzadora de l'Església eixida de Trento, sota l'aixopluc de l'Escola de Doctrina Cristiana.

-
3. Amb els decrets 8 i 9 de la sessió XXII del concili tridentí, 1562, es donava al bisbe el poder de visitar, i per tant controlar, les confraries de laics. Tanmateix, amb la constitució *Quaecumque*, de desembre del 1607, el papa Climent VII, definia el marc legal d'actuació de les confraries, havent de tenir, a partir d'ara, el consentiment per escrit de l'ordinari del lloc, el qual abans d'aprovar llurs estatuts, les havia d'examinar i corregir. Vegis ALAVEDRA I BOSCH, Josep. *La parròquia, mitjà de cohesió social a l'època moderna*. Treball de fi de carrera (inèdit), Universitat Autònoma de Barcelona, 2001, pp. 42-43.
 4. En aquest sentit vegeu PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim Maria. "Guerra i contrareforma a la Catalunya rural del segle XVII", dins Serra, Eva (et altri). *La revolució catalana de 1640*. Ed. Crítica, Barcelona, 1991, pàg. 119.
 5. DONNELLY, John Patrick, S.J., i MAHER, Michael W., S.J. *Confraternities & Catholic Reform in Italy, France & Spain*. Missouri (USA), Thomas Jefferson University Press, 1999, Sixteenth century essays & studies, v. 44, 254 pàgines. Autors: Christopher F. Black, Konrad Eisenbichler, Paul V. Murphy, Michelle M. Fontaine, Michael W. Maher, Nicholas Terpstra, Andrew E. Barnes, Ann W. Ramsey, Christopher W. Stocker, Susan Eileen Dinan, Allyson M. Poska i Maureen Flynn.

7. A “*Politics, Piety, and Reform: Lay Religiosity in Sixteenth-Century Mantua*” (pp. 45-54), Paul V. Murphy analitza la influència de la família de patricis Gonzaga de Mantua a l'època tridentina, assenyalant-nos la simbiosi que l'esmentada família estableix entre la jerarquia eclesiàstica i el poder local, per obtenir un control específic de les confraries, transformant la seva vessant laica per mitjà de la nova pietat conciliar.

8. L'estudi “*A House Divided: The Compagnia de Santa Maria dei Battuti in Modena on the Eve of Catholic Reform*”, de Michelle M. Fontaine (pp. 55-73), ressegueix l'evolució d'aquesta confraria disciplinar, adreçada a la pietat i caritat, durant el siscent, la qual, malgrat llurs divisions internes, aconsegueix mantenir el seu caràcter d'assistència, a pesar de la pressió tridentina.

9. La “nova” espiritualitat eixida de la reforma catòlica, que, entre d'altres, promovia la recepció més freqüent del sagrament de la comunió, és estudiada per Michael W. Maher a “*How The Jesuits Used Their Congregations to Promote Frequent Communion*” (pp. 75-95), on l'autor ens explica com la Societat de Jesús promou la comunió, almenys un cop al mes, a través de l'examen de sis congregacions agrupades entorn del centre apostòlic jesuïta de Gesù, en el bell mig de la ciutat de Roma.

10. El recorregut italià es clou amb l'assaig de Nicholas Terpstra, “*Confraternities and Public Charity: Modes of civic Welfare in Early Modern Italy*” (pp. 97-121), on se'ns mostra com algunes confraries, de Florència fins a la Vall del Po, porten a terme la tasca d'ajuda als més necessitats, establint una comparació amb el sistema d'ajut del nord de l'Europa protestant.

11. Quatre assaigs tenen per centre d'interès les terres de la monarquia francesa, una terra amb un rerefons sagnant de lluites entre catòlics i partidaris de les corrents protestants: “*The Transformation of Penitent Confraternities over the Ancien Régime*” (pp. 121-134), d'Andrew E. Barnes, on es fa un recorregut per l'evolució, des de les Guerres de Religió fins a la Il·lustració, de les confraries de penitents cap a unes associacions molt més devocionaries; “*From Ontology to Religious Experience: Civic and Sacred Immanence in the Holy Sacrament Confraternities of Paris during the Catholic League*” (pp.135-152), a càrrec d'Ann W. Ramsey, que ens suggereix una metodologia ontològica, a través de la confessió i la comunió, per mitjà de la qual es podria establir una simbiosi entre el fet social-religiós i el polític a la França partidària del catolicisme de 1588 a 1594; Christopher W. Stocker, ens presenta “*The Confraternity of the Holy Name of Jesus: Conflict and Renewal in the Sainte Union in 1590*” (pp. 153-188), aquí l'autor ens parla de l'agrupació de dues confraries, a la França de 1590, entorn de la Confraria del Sant Nom de Jesús per tal de mobilitzar-se en defensa del Catolicisme; i, per últim l'assaig de Susan Eileen Dinan, “*Confraternities as a Venue for Female Activism during the Catholic Reformation*” (pp.189-214), on l'autora fa un interessant estudi de la inserció i activisme de les dones, relegades per Trento a la clausura, en l'assistència als pobres en la França de la primera meitat del segle XVII. Aquesta es du a terme a través de les Filles de la Caritat, identificada com a confraternitat, i a mig camí d'una ordre religiosa.

12. La conflictivitat generada entre la jurisdicció eclesiàstica, reforçada a partir de Trento, i els governs municipals per la regulació i control de les celebracions i devocions de les confraries, són estudiades per Allyson M. Poska [“*From Parties to Pieties: Redefining Confraternal Activity in Seventeenth-Century Ourense (Spain)*”, pp. 215-231]; que juntament amb “*Baroque Piety and Spanish Confraternities*”, de Maureen Flynn (pp. 233-245) -on s'insisteix en l'exteriorització i “teatralitat” de la pietat confraternal post-tridentina- conformen l'espai dedicat a la península ibèrica, i tanquen el volum.

13. En definitiva, *Confraternities* esdevé una mirada crítica a molta part de la historiografia que sosté l'efecte d'uniformització que l'anomenada Reforma Catòlica tindria sobre confraries i altres associacions eclesials; cosa que faria factible poder parlar d'una nova interpretació de les formes de religiositat proposades, compartides, amprades o combatudes per l'Església. En aquest sentit la significació i les connotacions socials de les corporacions confraternals locals estudiades en el present volum obren aspectes tan suggestius com les solidaritats i conflictivitats dels diferents estaments socials, l'àmbit de la seva sociabilitat, la participació de la dona en la religiositat post-tridentina, entre d'altres, que són fonamentals pel coneixement de l'anomenada societat preindustrial.